

BÖYLE GELMİŞ BÖYLE GİTMEZ (Aziz Nesin'in Yaşam Öyküsünde Halkbilimsel Veriler)

Aysun Çobanoğlu*

tobiyografi diğer bir adıyla özyaşamöyküsü, politika, bilim, sanat-ede-
biyat gibi alanlarda toplumun önüne çıkan kişilerin, kendi yaşamlarını
anlattıkları yazıdır. Otobiyografi ve anı türü insan yaşamlarını
anlattığı için ortak yönleri vardır. Anıdaki amaç, bir dönemi yansıtarak, o döne-
min siyasal ve toplumsal olaylarını gözler önüne sermektir. Otobiyografi ise daha
çok ben ağırlıklıdır.¹

Aziz Nesin'in, folklorik (halk bilimsel) bakış açısıyla inceleyeceğimiz "*Böyle Gelmiş Böyle Gitmez*" adlı eseri, iki türü de kapsamaktadır.

Halk bilim diğer bir deyişle folklor terimini ilk kez bağımsız bir bilim dalına ad olarak İngiliz arkeolog William J. Thoms 1846 yılında kullanır. Bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi manevi alandaki kültürel ürünleri konu eden, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir birleşime vardırılmayı amaçlayan bir bilimdir. (Örnek, 1976:15) Halk bilimi halkın geleneklerini, göreneklerini, inanışlarını, törelerini, törenlerini, yazın ürünlerini içine alır. Karşılaştırmalar yaparak, kültürlerin geçirdiği evrimi ve değişimi, günümüzde aldığı yeni biçimi ortaya koyar. Bu anlamda geçmişle gelecek arasındaki ilişkinin kavranmasında önemli bir işlev görür.²

Türk yazınının usta kalemi Aziz Nesin, "*Böyle Gelmiş Böyle Gitmez*" adlı üç

*Ankara İİ Kültür Müdürlüğü, Folklor Araştırmacısı.

1 <http://www.gramerimiz.com>

2 http://www.turkceceler.com/forum/forum_posts.asp?TID=501 Halkbilim (Folklor) ve Halk Edebiyatı, Metin Turan

ciltlik eserinde anılan aracılığı ile 1915'ten Cumhuriyet'in ilk yıllarına dek süren tarih aralığındaki İstanbul'un sosyal yapısını çok ayrıntılı olarak gözler önüne seriyor.

Bu çalışma ile eserde geçen tarihsel süreç içindeki folklorik yapının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Eserde, halk hekimliğinden inanışlara, deyimlerden çocuk oyunlarına, sözra adabından giyim kuşama, lakaplardan mesleklere, hamam kültüründen ad koyma geleneğine ve daha birçok alt dalda halk bilimsel veriye rastlamak mümkün.

Çalışmamızda ilk olarak asıl adı Mehmet Nusret olan Aziz Nesin'in hayat hikâyesine kısaca değinip, sonrasında ise tespit ettiğimiz halk bilimsel verileri maddeler halinde belirteceğiz.

Hayat Hikâyesi

Anne ve Babası:

Annesi Hanife, Ordu ilinin eskiden Vona (Yunanca, 'burun') denilen Perşembe İlçesinin Annaç köyünde 1900'de (ya iki yıl önce ya da bir yıl sonra) doğar. Açlık, yoksulluk, üvey ana ezizetiyle iyice ezilen Hanife, Ordu'da Deniz Binbaşı Salim Bey ile İstanbullu Süreyya Hanım'a evlatlık verilir. Böylece Hanife, talihî açık olsun, işleri düzgün gitsin diye adı değiştirilerek İkbâl olur.

Babası Abdülaziz, Giresun'un Şebinkarahisar İlçesi'nin Gölve Köyü'nden Topaloşmanoğullarından Mehmet Efendi'nin oğullarındandır. Verimsiz, kısır olan Gölve toprağı, insanını gurbete yollar. Gölveliler İstanbul'da devlet dairelerinde, köşklere bahçivanlık, kapıcılık, hamallık ederler. Çoğu da İstanbul'un Boğaz semtleri, Bebek'te, Ortaköy'de iş bulur, çalışırlar. Abdülaziz de on bir yaşındayken İstanbul'a ağabeylerinin yanına giderek, çalışmaya başlar. Abdülaziz Efendi, Heybeliada'daki Bahriye Mektebinde (Deniz Lisesi) önce bahçivanbaşı sonra işe (yedirip, içirme) memurluğu yapar. Deniz Lisesi'nin müdürü de Binbaşı Salim Bey'dir.

Aziz Efendi, Salim Bey'den İkbâl'i istediğinde İkbâl onüçünde, Aziz Efendi ise otuz iki yaşındadır. Böylece, Şebinkarahisar'ın Gölve Köyü'nden Topaloşmanoğullarından Abdülaziz ile Perşembe'nin (Vona) Annaç Köyünden Hanife takma adıyla İkbâl, 1913 yılında Heybeliada'da evlenirler.

Doğumu:

Aziz Efendi ve İkbâl Hanım'ın ilk çocukları ölür. 1915 yılında Çanakkale Savaşı'nın en kızgın zamanında bir oğulları olur. Salim Bey, bebeğın adını Nusret koyar. Nusret, "yardım, başarı, üstünlük" anlamını taşımaktadır. Çanakkale Savaşı'nı kazanma dileğiyle bebeğın adı Nusret konur. Dedesinin ismi de unutulmaz, bebeğın adı Mehmet Nusret olur.

Çocukluğu:

İlk çocukluk yılları (1919-1920) Kasımpaşa'nın üstündeki Yeniçesme'de geçer.

Anılarını hatırladığı nokta bir yangınla başlar. Evlerin ahşap oluşu, elektrik kontağı, soba veya mangal alevi sıçramasıyla başlayan o dönemin yangınları felaketlerin en büyüğü olarak ilk sırada yer alır.

Çocukluğunu hiç yaşayamaz Mehmet Nusret. Diğer yaşları gibi, çember çevirmemiş, uçurtma uçurmamış, bilye oynamamıştır. İlk pantolonu ve ilk ayakkabıyı beş yaşındayken bir bayramda giyer. O yaşına kadar üstünde alacakara bezden bir entari, ayağında ise takunya vardır.

Sık sık ev değiştirirler. Tek odalı mekânlarda yaşam sürülür. Ancak evin sadece bir odasını kiralayacak kadar paraları vardır. Kasımpaşa, Cerrahpaşa, Süleymaniye, Vefa, Heybeliada oturdukları semtler arasındadır.

Annesi genç yaşında hastalanır. Yıllarca anlaşılamayan hastalığına nihayet teşhis konur: Verem...

Okul Hayatı

Anne ve babasının en büyük kavgası Mehmet Nusret'in nerede eğitim alacağı konusunda olur. Annesi oğlunun hükümet mektebine gitmesini ister. Babası ise hükümetten gelen her şeye karşı olduğundan, oğlunun mahalle mektebinde dini eğitim alarak yetişmesini istemektedir. Her konuda olduğu gibi bu konuda da babasının dediği olur ve mahalle mektebine yazılır. Osmanlı Devletinde dört, beş yaş arası kız ve erkek çocukların Kuran-ı Kerim öğrendikleri yerdir, mahalle mektepleri. Anadolu'da dört yaşına gelen çocukları mektebe gönderme adet iken, İstanbul'da bu yaş beş veya altı olarak kabul edilmişti.³

İlk fesi mahalle mektebine giderken giyer. Beş yaşında, rahle ya da tahta sıraların önüne bağdaş kurup oturur ve Arap harflerini öğrenmeye başlar. Beş buçuk yaşında babası ile gittiği bir teravi namazında çok güzel Kuran okuyan Ali Galip'le tanışır. Galip Amca, Arapça, Farsça, Fransızca ve yüksek matematik bilen, şiir yazan, Rûfai ve Kadiri dervişi bir adamdır. O tanışmadan sonra Mehmet Nusret eğitimini Galip Amca'dan almaya başlar. İlk olarak okuma-yazma, hüsn-ü hat (güzel yazı), hendese (matematik) öğrenmeye başlar.

Bu arada İstanbul İngilizlerin işgali altındadır.

Süleymaniye'deki evlerinin bitişiğinde bulunan mescidin yarı yıkık minaresinden öğlenleri dışında her vakit bir delikanlı ezan okur. Bu delikanlı Davutpaşa Ortaokulu son sınıfında okuyan Fevzi Ağabeydir. Mehmet Nusret Fevzi Ağabeyden çok etkilenir. Yıllar sonra subay oluşunda, Güzel Sanatlar Akademisi'ne gidip resim öğrenme isteğinde etkisi olacaktır. Fevzi Ağabey, Kanuni Sultan Süleyman İptidai Mektebi Müdürlüğüne, Mehmet Nusret'in ağzından sınava girme isteğini belirten bir dilekçe

3 <http://ansiklopedi.bilgi.com/MAHALLE-MEKTEB%C4%B0>

yazar. Dilekçesi kabul edilir. Büyük bir heyecanla girdiği imtihanı kazanır. O zaman on yaşında olan Mehmet Nusret, hükümet mektebi denilen ilkokulun üçüncü sınıfına yazılır.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Kanuni Sultan Süleyman İlkokulu'nun adı değişerek İstanbul Yedinci İlkokulu olur. Okul hayatı böylece başlar. Doktor olup annesini iyileştirecektir.

Okulun ilk günü Terbiye-i Bedeniye ve Musiki Muallimi Kazım Bey, (Beden eğitimi ve müzik öğretmeni) İstiklal Marşı söyleyeceğiz dediğinde bu sözü ilk olarak duyar. Tekedeki ilahilerden, okuldaki marşa gelmiştir. Artık fes giyilmeyecek, şapka giyilecektir. Babası Abdülaziz Efendi, bu duruma, tüm yeniliklere çok kızar. Tüm çocuklar eskiyi, fesi savunurken Mehmet Nusret şapkayı savunur. Nedeni, şapkayı çok sevdiğinden değil, babası şapkayı sevmediğindendir. Tüm bunlar olurken, Abdülaziz Efendi günlerce, aylarca ortadan yok olur. Bir gömü bulup zengin olma hayalindedir.

Annesinin hayali, Mehmet Nusret'in Deniz Subayı olmasıdır. Ama Deniz Lisesi'ne gidebilmesi için ilkokuldan sonra ortaokulu da bitimesi gerekir. Eğitimi ile annesinin babalığı Salim Bey de ilgilenir. Mehmet Nusret'i parasız yatılı bir okula vermeyi düşünürler. Darüşşafaka dışında gidebileceği uygun bir okul yoktur. Ancak oraya da yalnız babasız çocuklar alınmaktadır. Oysa Mehmet Nusret'in babası vardır. Fakat gömü peşinde olduğundan kendisinden uzun süredir haber alınamamaktadır. Araya tanıdık sokularak Mehmet Nusret'in babasının ölmüş olduğu beyan edilir. Annesi verem olan, babası da ortalarda olmayan Mehmet Nusret'in okuyabilmesi için bu gerekmektedir. Ama bu durum, kendi çıkarı için babasını ölmüş göstermek, çocuk yaşta olan Mehmet Nusret'e çok ağır gelir.

Darüşşafaka'ya giriş belgeleri tamamlanır ve yarışma sınavına girer. Sınavı üç yüz çocuktan sekseni kazanır. Mehmet Nusret seksen çocuğun içindedir. Böylece Darüşşafakalı olur. Aylar sonra eve izinli gidiğinde, kâğıt üzerinde yaşamayan babasıyla karşılaşır. Söylenen yalan üzerinde bir yük olduğu için sık sık okuldan kaçır. Darüşşafaka'dan temelli kaçıp bir daha gitmeyişi Torbalı depreminden (zemin-31 Mart 1928) hemen sonra olur. Torbalı depremedelere okulca yapılacak yardıma Mehmet Nusret söz vermesine rağmen, parasızlıktan katkı sağlayamaz. Darüşşafaka'da arkadaşlarının 'kart' diye alay etmeleri, annesinin hastanede olması, dersleri sürekli izleyememekten kaynaklanan başarısızlık karşısında utanma ve hepsinden de önemlisi herkesin içinde babasının olduğunu saklamak zorunda kalışı, suçluluk duygusu ile Darüşşafaka'ya bir daha geri dönmez.

Annesinin son sözü yıllarca kulaklarında çınlar: "Oğlum yatıl. okulda okuyor ya onun için gözlerim açık ölmüyorum"

Salim Bey, Mehmet Nusret'in Darüşşafaka'dan kaçışına ve başarısızlığına bakarak sanat okuluna gitmesini ister. Ancak Sultanahmet Sanat Okulu'nun sınavını kazanamaz. Elektrikçi olmayacağı için sevinçlidir.

Vefa Ortaokulu'na yazılır. Ortaokuldan sonra arkadaşlarıyla birlikte asker okuluna gitmek ister. Türlü zorluklar sonunda Çengelköy Askeri Ortaokulu yedinci sınıf öğrencileri arasında yerini alır. Ortaokul bitince deniz kıyısındaki Kuleli Lisesi'nde okumaya başlar ve kendi deyimiyle artık çok başka bir insandır. Liseyi bitirdikten sonra Harp Okulu'nu da bitirir. Astegmen olur. Arkasından ise iki yıllık Askeri Fen Tatbikat Okulu'nu da bitirir.

Eserde Tespit Ettiğimiz Halk Bilimsel Veriler

Aziz Nesin'in yaşamının ilk on iki yılını içeren eserin birinci cildi Yol'da halk bilimsel veriler çoğunluktadır.

Osmanlı Devleti'nin sonu, Cumhuriyet'in başlangıcı olan yıllarda İstanbul halkı, uzun süren savaşlar nedeniyle ekonomik yönden yoksul, kültürel yönden dinsel uygulamaların yoğunluğu ile beraber, yeni girmeye başlayan batı kültürüyle de hem tanışma hem de çatışma halindedir.

O dönemin kültürünü oluşturan folklorik değerlerin bir kısmı değişime uğramış ya da unutulup yok olmuş olsa da birçok unsur günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Eserde tespit ettiğimiz halk bilimsel verilerin sınıflandırılması şöyledir:

A. İnançlar

İnanç, sözlük anlamı ile "kişice ya da toplumca bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi" demektir. (Boratav,1994:7)

"Şehirde de olsa, hastalıklarda hekime ulaşmanın zor olduğu yıllarda, ölen çocuklar için, "Allah verdi, Allah aldı" inancı vardır.

"Hasta olan, yürüyemeyen çocuklar, mezarlığa götürülür. Bir mezar taşının dibine bırakılır. Bırakan kişi arkasına bakmadan oradan uzaklaşır. Mezarlığa bırakılan çocuğun ağlamaması gerekir. Eğer şartlar yerine getirilirse hasta olan, yürümeyen çocuğun iyileşeceğine inanılır. Mistik bir uygulama ile Yaradana yakarılır: "işte sana yavrumu bıraktım, hastalığını toprağa göm. Onu bana sağlıklı ver"

*Kaybolan bir kişinin yaşayıp yaşamadığını öğrenmek için, şehrin belirli yerlerinde bulunan niyet kuyularına bakılır. Niyet kuyularının kaybolanın akıbetini bildireceğine inanılır. Eğer kişi, uzakta da olsa yaşıyorsa suyun üstünde sureti görülür. Yaşamıyorsa ya hiç şey görülmez ya da tabut görülür.

*Müslüman erkek saç uzatırsa, kadın saç keserse günaha gireceğine inanılır.

*Oğlan çocuklarının top ve mile ile oynamalarının günah olduğu inancı vardır. Yezitlerin, Hz. Ali'nin başını ayaklarıyla yerde yuvarladıklarına ve parmaklarını da keserek mile (bilye) oynadıklarına inanılır.

*Tahta kaşık ile çorba içmenin sünnet (Hz. Muhammed'in yaptığı işler) olduğuna inanılır.

*Kömürcü ve kasap milleti ne kadar kazanırsa kazansın sonuçta yine de iflah olmaz inancı vardır. Soğukta aç insanların zorlukla alabildikleri kömür ve et üzerinden para kazanırlar ve ah alırlar inancı vardır.

*Dua ile hastalıkların iyileşeceğine inanılır. O dönemde İstanbul kentinde bile buna inanmayan yok denecek kadar azdır.

*Dua ile hastalıkları iyileştirme inancı yanında, dua ile yangından da korunma inancı vardır. Okunan dua ile eve, yalazların, yalımların ilismeyeceğine inanılır.

*Türebelerdeki çilehanelerde bulunan kuyulara çile çekmek için çok az yiyecekten inen dervişlerin, burada geçirdikleri süre içinde içlerindeki şeytandan kurtulacaklarına inanılır.

*Sara (epilepsi) nöbeti geçirenlerin cinlerle, perilerle konuştuğuna inanılır. Eğer saralı bir kadınsa, erkek bir cinle evli olduğu ya da bir erkek cinin kadına tutkun olduğuna inanılır.

*Fotoğraf çektimenin kadınlar için günah olduğuna inanılır.

*Ölen kişinin gözleri açık değilse, ölmeyen önce tüm arzularının yerine gelmiş olduğuna inanılır.

*Ekmeğe ve basılı her tür kâğıt ayak altından kaldırılıp, ayak basmayacak yere konur.

*Gusül aptesti alınmadan sokak kapısından çıkılmaz, işe başlanmaz, günahdır.

*Her yapılacak iş "inşallah" ile söylenmelidir. (İnşallah gideceğim)

*Çok fazla cinsel ilişkide bulunan erkeklere inme ineneceği inancı vardır.

*Yemek bitiminde "Yarabbi çok şükür" denmezse ne kadar yenirse yensin doyulmaz inancı vardır.

*Müslüman kadının saç telini kocasından, kardeşinden, babasından başka erkek görürse o kadın boş düşer. Yani evli sayılmaz.

*Tekkelerdeki zikir törenlerinde yanaklara şiş batırılır, sırtlar zincirlerle dövülür. Tüm bunlar Allah'a ulaşma inancıyla yapılan uygulamalardır.

*Salt inanmakla her şeyin yapılabileceği inancı hâkimdir. Deniz üzerinde yürüyerek karşıya geçmek gibi.

*Tarikat tekkelerindeki zikir törenlerinde dervişler kendilerine verdikleri zararları ölüfense, şehit oldukları ve cennete gittikleri inancı vardır.

*Tarikattan olanlara kurşun işlemez, kılıç etkilemez inancı vardır.

*Bakıcılık (falıcılık) yaygındır. Bir çocuğun başparmağının tımağına mürekkep damlatılır. Çocuk gözünü bile kırpmadan bu mürekkep damlasına bakarken bakıcı da tespih çekip dualar okuduktan sonra çocuğa sorar; falancıyı görüyor musun? Çocuk kayıp ya da çalınmış eşyanın nerede olduğunu, kimin aldığını görür.

*Rüyada kara koça binmek ölüm olarak yorumlanır.

- *Horoz yumurtlarsa, tavuk öterse kesilmesi gerektiğine inanılır.
- *Baba duası almanın iyiliğine, güzelliğine inanılır.
- *Sövmenin (Küfür etmek) günah olduğu söylenir.
- *Tülbente sarılmış okunmuş tuz büyü amaçlı kişinin yakınına gizlice konur.

B. Halk Hekimliği

Halkın, olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne, "halk hekimliği" denir. (Boratav,1994:122)

*Yeni doğmuş fare yavvuları zeytinyağı şişesine atılır. Güneşte dura dura zeytinyağı içinde eriyerek yoğun bir sıvı halini alır. Bu sıvı kesiklere, yaralara sürülür.

Farenin halk hekimliğinde kullanılmasına Şarhoşla folklorunda da rastlanmaktadır. Fare ezilir, arpa unuyla dövülüp, karıştırılır. İçine çam sakızı katılarak başa sarılırsa, baş ağrısına iyi gelir.⁴

*Baş ağrısı için çam ağacının iğne yaprağı buruna sokulur, batırılır. Burundan kan akınca ağrı kesilir.

*Yüzde çıkan yaralara, uçuklara kalaycı çamuru sürülür.

*Hatmi bitkisinin çiçekleri kurutulur, kaynatılır. Suyu öksürüğe, soğuk algınlığına iyi gelir.

*Yapışkanodan tahtakurularından korunmak için kullanılır. Evlerde özellikle yer yataklarının kenarlarına serilir.

*Veremli hastaya köpek eti yedirilir. Hastaya eti yedikten sonra ne eti olduğu söylenir. Hasta öğrenip, öğürerek kusarsa, verem derdinden kurtulacağına inanılır.

*Yine verem için, anne sütüne en yakın süt olan eşek sütü hastaya ılık ılık içirilir.

*Çakaleriği (ekşi erik) yenirse ateşli hastalıklara iyi gelir.

*Mantarlaştırmış ağaç çürüğü parmak arasında ezilip toz haline getirilir. Yaralara bu toz ekilir.

*Zikir törenlerinde yanağa batırılan şişlerin açtığı deliklere Şeyh Efendi Hazretleri parmağıyla tükürüğünden sürer. Bu tükürük en büyük, en etken devadır.

C. Halk Edebiyatı

İlk söyleyeni genel olarak bilinmeyen, başlangıcı insanlığın ilk devrelerinden oluşan gelenekler, inançlar ve halk arasında sözlü olarak aktarılan ninni, tekerleme, mâni gibi

4 <http://www.sarkıçallılar.com>

halkın malî hâline gelmiş, insanların maddî ve manevî inanç ve dü-şünce sistemlerinin üzerinde etkisi bulunan bu türler Anonim Halk Edebiyatı adı altında toplanmaktadır. Bu başlık altında ilk söyleyenleri belli olmayan destan, halk hikâyeleri, masal, efsane, fıkra, atasözleri, bilmece, deyim, dua, beddua ve türkü vb. anonim mahsuller bu edebiyatın içinde ele alınır.⁵

Atasözleri-Deyimler-Terimler:

*Tenassur: Türkçesi Nasranileşmek yani Hristiyan olmak. O dönemde kimilerine göre hükümet mektebine gidenler tenassur ediyorlardı.

*Babası tutmak: Kendinden geçercesine ağlamak, öfkelenmek ya da coşmak. O dönemde Arap kadınların kutladığı dana bayramında coşup, kendilerinden geçme halilerine "babaları tuttu" denirdi.

*Mürekkep yalamak: İyi öğrenim görmek, iyi yazı yazmak. O zamanlarda yanlış yazılan bir harf, kâğıttan yalanarak çıkarılırdı.

*Hasnâ müstesnâ: Güzel olan, bir içim su.

*Kaleminden kan damlamak: Yazısı çok güzel olanlara kullanılan bir deyim. Güzel ve etkili yazı yazabilen.

*Velespit: Bisiklet.

*Hinzır: Domuz

*Ekmeğini taştan çıkarmak: En zor işleri bile yapıp geçimini sağlayacak beceride olmak. Her türlü iş yapmak.

*Bolbulamaç: Bolluk içinde olduğunu belirten bir deyim. Şükür bolbulamaç yaşıyoruz.

*Alagarson: Erkeksi. Kısa saç tıraşı için kullanılan bir deyim.

*Yolcusu olmak: Gebe, hamile olmak.

*Teleme peyniri gibi kadın olmak: Beyaz tenli, güzel bir kadını anlatmak için kullanılır.

*Eski kulağı kesiklerden: Olup biten her şeyin farkında olan, görmüş geçirmiş, deneyimi fazla olan, uyanık insanlar için kullanılan bir deyim.

Bu deyimın söylencesi şöyledir: Eskiden bazı tarikatlarda ve tekkelerde Allah'ın kölesi ve kulu olmanın göstergesi olarak dervişlerin bazıları küpe takarlarmış. Bu küpe Allah'a olan teslimiyeti temsil edermiş. Mevzubahis olan tekkelerin bazılarında tıpkı rahip hayatı süren dervişler bulunmuş. Hak dinler evlenmeyi yuva kurmayı emretse de bu dervişler kendilerini sadece uhrevî aşka adadıkları için evlenmez, cinsel ilişkiye

5 <http://www.edebiyat.to/anonim-edebiyat-hakkinda-bilgi/>

girmezlermiş. Evlenmesi yasak olan bu dervişlerden birisi ola ki şeytana uyar ve de "harama uçkur çözerse" o tarikatın ya da tekkenin en kıdemli dedesinin huzuruna çıkarılmış. Ve bu dede, dervişin kulağındaki küpeyi kulağından kopartarak çıkartmış. Bu ceza neticesinde şeytana uyan kişi artık kulağı kesik haline gelmiş.⁶

*Bakla sofa nohut oda: Çok küçük ve daracık ev.

*Karpuz kabuğunun denize düşmesi: Deniz mevsiminin açıldığını haberini veren bir deyim.

*Hanım evladi, muhallebi çocuğu: Nazlı büyütülmüş çocuk.

*Mangalda kül bırakmamak: Yapamayacağı işler için yapabilmemiş gibi konuşmak. Boş laf konuşan.

Bir rivayete göre bu deyimın çıkış noktası şöyledir: Osmanlı Devleti'nde Yeniçeri Ocağı'na asker alınırken sınavdan geçirilirmiş. Bu sınavların en önemli aşamalarından biri de mangala üflemekmiş. Adaylara önce bol bol kurufasulye yedirilir, sonra mangal başına getirilir, altını soyması ve mangalın üzerine yellenmesi istenirmiş. Eğer mangalda kül bırakmayacak kadar kuvvetli yellenirse onu askere almazlarmış. Çünkü onun "homoseksüel" olduğu düşünülürmüş.⁷

*Zumanın zırt dediği yer: Bir işin veya sorunun en önemli noktası.

*Açgöten: Çok yiyen, aç gözlü

*Telesik: Acele

*Muma çevirmek: Her sözü dinler duruma getirmek, uslandırmak.

*Eti senin kemiği benim: Öğretmene çocuk emanet ederken, iyi öğretmesi için söylenen motive edici bir söz.

*Başından aşağı kaynar su dökülmek: Neye uğradığını bilememek, şaşırarak çok üzölmek.

*Hendese: Matematik, geometri.

*İçilen suyun ayrı gitmemesi: İyi arkadaşlığı, samimiyeti ifade eden bir deyim.

*Her horoz kendi çöplüğünde eşinir: Bir kişinin kendi malı olan yerde, ya da kendisine çok bağlı bulunan çevrede sözü geçer.

*Kendi göbeğini kendi kesmek: Kendi işini kendi görmek anlamına gelir. Kimseye ihtiyacı yoktur kişinin.

*Burnunun direği kırılmak: Çok pis bir koku dayarak tedirgin olmak.

*Kafasını, gözünü yara yara yapmak: Zorlanarak da olsa bir işi başarmak.

6 <http://www.uludagsozluk.com/k/keski-kulagi-kesiklerden/>

7 <http://www.bizimsakaryagazetesi.com/?sayfa=kose&id=705> Türker Eroğlu

*Yumurtanın kapağa dayanması: Yapılması gereken bir iş için zamanın daralmış olması.

*Kiminin parası kiminin duası: Alışverişte pazarlık amaçlı alıcının satıcıya söylediği etkili bir deyim.

*Derya gibi adam: Her konuda derin bilgi donanımına sahip olan.

*Tango: İstanbul Beyoğlu'nda oturan kadınlara verilen ad.

*Dehşete gark etmek: Şaşkınlığa yol açmak

*Kıyl ü kaal'i mucip olmak: Olur olmaz sözler söylenmesi. Uygunsuz söylentiler çıkması

*İnsan-ı kâmil: Yüce insan olmak

*Ham ervah: Yersiz, yakışıksız söz ve davranışları olan kimse. Pişmemiş, olgunlaşmamış kimse.

*Mürekkebi kurumamak: Bir işin daha yeni olduğunu belirten bir deyim.

*Fergap fesini kap: Dini yönden yetişmiş çocuklara söylenen bir söz. Kuran okumayı öğrenip de İnşifah suresini okurken "fergap" dedi mi, hoca da "fergap fesini kap" der, çocuğun fesini başından almış. Ana babaya böylece çocuklarının yetiştiği bildirilir miş. (Şimdiki karne misali) Bir tepsi börek ya da baklava karşılığı fes geri alınmış.

*Doğan çocuk anasının döl yatağına geri dönmez

*Suyla karışan süt ayrılmaz

*Kışla kapisından çıkan asker dönmez

*Ayağını yorganına göre uzatmak: Koşullara uyum sağlamak.

*Nisa: Kadınlar. Haseki Nisa Hastanesi o zaman yalnız kadınlar içindi.

*Şems-i siper-şem-sper: Güneşlik. Şapkaların terekleri için kullanılan bir söz.

*Filsiniri: Kalın deriden yapılan bir çeşit kamçı.

*Katık etmek: Yiyeceklerin en ucuzu ekmeği ya bir zeytin tanesiyle, ya bir parça peynirle yiyerek tüketmek.

Tekerleme

*Evlî evine köylü köyüne evi olmayan sıçan deliğine. Sokakta oynayıp da akşamları evlerine dağılan çocukların, hep bir ağızdan söylediği bir tekerleme.

Efsane

Efsanenin başlıca niteliği inanış konusu olmasıdır. Onun anlattığı şeyler doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir (Boratav,1992:98) Efsaneler, halkın çaresizliklerini, umutlarını, özlemlerini, dünya görüşlerini bütün öteki halk edebiyatı türlerinden daha keskin belirtirler.(Boratav,1992:107)

* Altında yatır olan çilembik ağacını kesmeye kalkarlar. Kesme! uyanlarına kulak asılmaz. Ağacı kesecek kişi üç gece rüyasında yatının seslenişini işitir. "Oğlum ağacımı kesme, sonra ananı bellerim." Adam bu rüyayı dalga geçerek, gülererek esnafa anlatır. Sonra bir gün eline baltayı alıp ağaca çıkar. Önce dalları keser, sonra gövdeyi kesecekken baltayı kaldırmasıyla kendini yerde bulur. Hastaneye kaldırılır.

* Hâlâ anlatıla gelen bir efsane ile Kurtuluş Savaşını Gazi'nin ordusunun değil de, ateşin yakmadığı, kılıcın kesmediği, kurşunun işlemediği dervişlerin kazandığı anlatılır. Yunan ordusunun erleri ve komutanları derlermiş ki; Biz Türk ordusuna yenilmedik. Türk ordusunu perişan ederdik ama ne yapalım ki karşımıza koca kavuklu, aksakalları göbeklerinde, ellerinde palalar, kılıçlarla dervişler çıktı. Bunlara ne top, ne tüfek mermisi işliyordu. Yangının içinden geçip üstümüze yürüyorlardı. Bizi kılıçtan geçirdiler.

Masal

Masal; nesirle söylenmiş, dinsel ve büyüdü inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlatıklarında inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı diye tanımlanır. (Boratav,1992:75) Hayal ufkunu genişleten anlatılardır.

* Topal leylek masalı: İnsanlara topal leylek şeklinde görünen bir iyilik perisi. Kendisine yardım etmek isteyenleri, iyilikseverleri sonunda ödüllendirmiş.

* Eserde adı söylenmemiş olsa da gak deyince su, guk deyince et isteyen Anka Kuş'u masalı: Kuş biçimine giren kurtarıcı peri, zindandaki delikanlıyı sırtına alıp uçurmuş. Ama birlikte uçarken kuş, "gak" dedikçe su, "guk" dedikçe et vermeliymiş delikanlı. Yoksa bulutların üstünden yere düşüp paramparça olurmuş. Delikanlı verecek suyu tükenince kanını, eti tükenince de yüreğinin bir parçasını kuşa vermiş. İşte böylece umut ülkesine varıp, kurtulmuş ama kanı da yüreği de tükenmiş.

* Mum hala: Kalabalıklar içinde yapayalnız bir kız varmış. Onu bir zindana kapatmışlar. Zindanı aydınlatın diye yaktıkları mumun erimiş artıklarını toplamış, bunlardan heykel gibi bir kadın başı yapmış. Bu kadın heykeline mum hala adını vermiş. Kız her şeyi mum halaya sorar onunla konuşmuş.

* Korkulu bir masal: Bir ormandaki kulübede yaşayan yoksul kadın, karlı kış gecesi aç çocuklarını doyurmak için onlara, mezardan çıkardığı ölünün ciğerini pişirip vermiş. Ciğersiz ölü bir gece canlanıp kulübeye gelmiş ve birden bağırarak; "ver benim ciğerimi!"

* Bir başka masal da ise kahraman, ölmek, ölümden kurtulmak için, günlerin yirmi dört saatten, haftanın yedi, ayların otuz gündən çok daha uzun olduğu bir yeri arar durmuş.

Türküler

Türküler kişisel veya toplumsal bir olayla ilgilidir. Sevgi, ayrılık, ölüm, kahramanlık ve benzeri olaylar türkülerin çıkışını etkiler.

*O dönemde yaygın olan, sonrasında ayıp olduğu gerekçesiyle yasaklanıp, unutulmuş bir türkü şöyledir; (evlerde ahşap dolap içlerindeki teneke kaplı gusülhanelerde abdest alınırken su sesini komşular duyacak ve ne yapıldığı anlayacaklardır.)

Tenekeler tıngırdamasın vay vay...
Komşular duymasın vay vay...

*Üsküdar'ın karşısında Beşiktaş
Ne annem var, ne babam ne kardeş...

*Darıldın mı gülüm bana
Hiç bakmıyorsun bu yana
Darıldıysan başgalım
Kumru gibi koklaşalım
Aman Allah ben yanıyorum

*Ana desen ana yok
Baba desen baba yok
Gurbet ilde hasta düştüm
Bir yudum su veren yok
Aman doktor canım doktor
Çaresiz dertlere düştüm
Doktor beyim bir çare

Halk Şiiri (Rüya motifi)

*Eski saz şairlerinin çoğu düşlerinde gördükleri güzel bir kıza vurulurlar. Bu kıızı gerçek yaşamları boyunca ararlar.

*Yunus Emre'nin olgunlaşmayı anlatan bir dördlüğü;

Taptuğ'un tapusunda
Kül olduk kapusunda
Miskin Yunus çiğ idi
Piştik elhamdülillah

Fıkralar

Fıkra, muhabbet sırasında yeri geldi mi gereken dersi vermek amacıyla toplulukta anlatılan, güldürürken düşündüren kısa anlatı türleridir.

Dayanışmanın, yardımlaşmanın ne demek olduğunu anlatan bir Bektaşî fıkrası şöyledir;

*Hocanın biri seferde yani gezideymiş, uzun yok yürümüş, yorulmuş. Aziği da bitmiş, açılmış. Sonunda gide gide bir kente ulaşmış. Kent kapısından girince karşısına ilk çıkan evin kapısını çalmış. Bu kapı Bektaşî tekkesiymiş. Hem de yemek zamanına denk gelmiş. Kocaman sininin etrafına kırk Bektaşî bağdaş kurmuş, lokma ederlermiş (yemek yerlermiş)

Hoca selam verip içeri girmiş. Bektaşî de onu, buyur çorba içelim erenler deyip sofraya çağırmiş. Hoca ya Bismillah deyip, sofraya çökmüş. Sofradaki kırk bektaşinin elinde sapları iki arşın uzunluğunda tahta kaşıklar varmış. Hocaya da böyle bir kaşık vermişler. Ama hoca bir türlü o sapı uzun kaşığı ortadaki çorba tasına daldırdıktan sonra ağzına sokamıyormuş. Kaşığın sapı ya kendi gözüne ya karşısındakinin gözüne... bektaşî babası gülümseyerek Hoca'ya;

Erenler demiş, bak biz nasıl yiyoruz. Bu kaşıkların sapı uzun yapılmış ki salt kendini değil birbirini de besle diye. Ben kaşığı daldırır karşımdakinin ağzına veririm. Karşımdaki de daldırır benim ağzıma verir. Karnımın doyması benim karşımdakinin doymama bağlıdır. Senin gibi hep bana hep bana derse insan, sonunda aç kalır.

*Eserde geçen bir diğer Bektaşî fikrası ise, şartlar ne olursa olsun elçiliğin önemini vurguluyor.

Mani

*A benim bahtiyarım

Gönüde tahtı yârim

Yüzünde göz izi var

Sana kim bakı yârim (Türk erkeğinin kıskançlığını dile getiren bir mani)

*Minarenin âlemi

Kaşlar kudret kalemı

Sana güzel dedükse

Yak, mı dedük âlemi? (Türkü olarak söylenen bir mani)

*Deryalarda yüzer balıklar

Bizim bekçi baklava sayıklar

Arap bacıyı sorarsanız

Uykuda piriç ayıklar (Ramazan Manisi)

D. Dil

Hitap Şekilleri

*Evli kadınlar kocalarından bahsederken;

- Bizim efendi

- Efendi

- Bizimki

*Erkekler karları için

-Hanım

-Hanem tarafı, karım demektir.

*Efendilik üstün bir san. (Köylünün yurdun efendisi olduğu zamanlar)

*Erkekler aralarında yaş ayrımına bakmadan birbirlerine emmi (amca) derler. (Şebinkarahisar- Göive'de)

*Babaya mektup yazılacağı zaman "muhterem pederim, efendim" diye hitap edilirdi.

*Beybaba

Dualar

*Yemekten kalkarken; "Yarabbi çok şükür" denir.

*Allah kesene Halil İbrahim bereketi versin.

*Annelerin kızları için ettiği bir dua: Paşa karısı olur inşallah

*Hayırdır inşallah

*Askere giden oğulların ardından annelerin duası: İnşallah çavuş olur dönersin

*Allah hayırlara tebdil etsin

Beddualar

*Gözü kör olsun

*Allah belanızı versin

*Allah'ın kulu (kızınca söylenir)

Argo

*Ulan: Oğlan anlamında.

*Kaşalot- İnek: Çalışkan öğrencilere verilen ad.

*Madik atma: Bir çeşit el şakası. Aldatma, dolandırma.

Ad Verme

*Evlâtlık kızlara kendi adlarını değiştirip başka bir ad verme geleneği var.

*Ad vermede tarihsel olaylar etkili. Çanakkale Savaşı'nda görev alan Nusret Mayın gemisinden dolayı, savaşı kazanalım diye Nusret adının verilmesi.

*Aile büyüklerinin adlarının verilmesi.

*Soyadı kanunu çıkmadan önce kişiler baba ve sülale adıyla bilinirdi.

*21 Haziran 1934'te soyadı kanunu ile alınacak soyadları hem alçakgönüllü hem de anlamlı olmalıydı.

Lakaplar

*Kılı

*Kart

*Çıfir: Sıfıra çıfir dediği için

*İskeleci: İskele yapım ustası olduğu için

*Başçı: Koyun kellesi sattığı için

*Kömürcü

*Kızılbaş: Kızınca yüzü kıpkırmızı kesildiği için

*Zıpir: Jimnastik hocasının sürekli zıplamasından dolayı.

Yeminler

* Kur'an çarpsın ki

* Ekmek çarpsın ki

E. Geleneksel Giyim

Çocuk giyimi

*Küçük çocuklara üstlerine entari, ayaklarına ise takunya giydirilir.

*Bayramlarda ise; kadife pantolon, sadakor gömlek, boyuna kırmızı fiyonklu kordela giyilirdi.

Kadın giyimi

*Kadınlar kara çarşaf ve peçe ile dışarı çıkarlar. Elllerinde çanta taşımazlar. Çanta yerine bezden diktikleri bir torbayı bellerine bağlarlar.

*İstanbul'un Beyoğlu yakasında oturan "Tango" denilen kadınlar ellerinde çanta taşırlar.

*Hanımefendi kadınlar, sokağa çıkarken başlarına hotoz yaparlar. Renkli başlı iğnelere hotozu çarşafa tuttururlar. Parlak yanardöner açık renk çarşaf giyerler. Çarşaf

kumaşının üstünde aynı rengin biraz daha koyusundan kabartma çiçekler bulunur. Çarşafın üst parçasının da etekliğinin de etekleri çok kısadır. Etekliğin arkasında büyükçe bir fiyong bulunur.

Erkek giyimi

*Fes giyilirken püskülüne bakarak kişinin külhanbeyi mi, efendi mi, zengin mi, yoksul mu olduğu anlaşılır.

*Cumhuriyet'le birlikte giysi kültürü birdenbire değişir. Erkeklerin çoğunun elinde ince baston bulunur. Ayaklardaki iskarpinlerin burunları upuzundur. Pantolon paçaları dar ve kısadır. Böylece kısa pantolon paçasından acurlu çorap görülür. Ceketin eteği oldukça kısa, üst cebinde ise mendil bulunur. Boyuna ya papyon ya da boyun bağı takılır. Upuzun olan fes arkaya doğru iyice daralır. Bu şekilde giyinen erkeklere "monşer" denirdi. Birbirlerine konuşurlarken monşer diye hitap ederlerdi.

*Pijama yoksul evlerinde çok modern bir giysiydi. Erkekler geceleri entari giyerlerdi.

*1930'lu yıllarda da çarliston denilen bol paça pantolon moda olur.

Derviş Kıyafeti

*Sırtında kalın kahverengi aba, başında arakiye denilen keçe külahı, yeşil sanık, ayağında mest-lastik olur.

F. Meslekler

Hafta tatili Cuma günü idi.

*Fes kalıpcılığı

*İlm-i ledün: Kayıp bir eşyanın bulunması, hırsızlığın bilinmeyen failini bulmak, hastaları tedavi, muhabbet muskaları, tılsımlar, gömü yerlerin bulma işleri

*Bisikletçi

*Marangoz

*Kirtasiye-Kitapçı

*Şapkacılık

*Bahçıvanlık

*İmam

*Arzuhalci

*Kahveci

*Nalbant (Aynı zamanda dişçi)

*Yoğurtçuluk

*Hallaç

*Büyücü: Dükkânlarının cemekânlarında tılsımlar, muskalar bulunurdu.

*Kömürcü

*Taşçılar: Mezar taşı ve değirmen taşı yapanlar.

*Kasap

*Seyyar dişçi

*Seyyar berber

Sokak Satıcıları

*Simitçi

*Macuncu

*Bozacı

*Şıracı

G. Seyirlik Oyunları

Karagöz:

"Bir gölge oyunudur. Karagöz ve Hacivat'ın yaşayıp yaşamadığı tartışılan bir konudur. Aralarındaki konuşmalarda Hacivat bilgisini gösteren terimlerle dolu tekerlemeler söylerken, Karagöz halkın diliyle cevaplarını hazırcıevaplıkla ve yanlış anlamalarla dolu bir biçimde sıralar. Bu tarz onun halk arasında çok sevilmesine, sayılmasına neden olmuştur." (Ivgin, 2000:17)

*Eserde Karagöz oyunu için geçen diyalog şöyledir;

O yıllarda İstanbul'da bile asansörün ne olduğu bilinmemektedir. Karagöz oyununda iki Laz ilk kez asansöre binerler;

Uy İlyas Reis, ya sen oldun İsa, ya ben oldum Musa!

H. Geçiş Dönemleri

Sünnet- Kırve: Sünnette çocuğa her konuda yardımcı olan kişidir. Yaşam boyu koruyup kollayacaktır. Doğu illerimizde akrabalıktan da ileri olan kişi.

Evlilik: O dönemde beraber olduğu erkekle evlenemeyen kadınlar, namuslarını

onarmak için, koca olsun da ne olursa olsun diye kör, topal, kendilerini kim kabul ederse onunla evlenmek zorunda kalırlardı.

Çeyiz: Dikiş makinesi, konsol, iki fanuslu lamba, bir beşbirlik. Beşbirlik yalnız köylü kadınların değil o zamanlar kentli kadınların da süsüdür. Kadınların evlenirken edindikleri beşbirlikler toplumsal güvensizliğin verdiği bireysel bir sigortadır.

Ölüm

* Ölüm hastanın iniltisinden belli olur.

*Bir Müslüman'ın cenazesi mutlaka kendi parasıyla kalkmalıdır. (Yaşlıların bir kenara kefen parası biriktirmeleri)

*Mezar taşı yazısı: Arap harfleriyle *Ve Hüvelbaki, Türkçesi, baki kalan O'dur. Ölmeyen yalnız Tanrı'dır. Adı soyadı, doğum ve ölüm tarihleri. En alta da Ruhuna Fatıha yazılır.*

I. Bayramlar

Bayram yeri

*İstanbul'da bayram yerlerinin en büyüğü Cinci Meydanı'ndaydı (Kumkapı-Kadınca arasında). Salıncıklar, atlıkannçalar, dönme dolaplar kurulur, niyetçiler, şekerciler, kismetçiler, cambazlar, hoıkabazlar bu meydanda bayram boyunca halkı eğlendirirdi.

Arap Bacıların Bayramı:

*Eserde söz konusu edilen bayramın adı belirtilmemiştir. Ancak tarihi kaynaklarda, tarif edilen kutlamanın zencilere özgü "Dana Bayramı" olduğu belirtilmektedir. Etnik nitelikli bayramlar, eskiden İzmir, İstanbul, Manisa gibi şehirlerdeki Afrika asıllı zencilerin kutladıkları "dana bayramları" gibi.(Boratav, 1994:205) Arap kadınlar (Osmanlı'da zenci sözcüğü kullanılmaz, Afrika kökenliler Arap olarak anılırdı) mayıs ayında kent dışında çayırılık, çimenlik bir yerde yemek yerler, eğlenip, dans ederlerdi.

Dini günler (ramazan – aşure)

*İtarda ev yapımı reçel, peynir, zeytin, pide, çorba bulunur sofralarda. Sahur için ise ılık suda erik ve kayısı hoşafı ezilir. Sahur vaktine kadar komşuya oturmaya gidilir. Erkekler ise camiye giderdi.

*Muharrem ayında topluca aşure dağıtılır.

I. Günlük yaşam

Semtlar

*İstanbul halkının büyük bir kısmı, tek odalı yaşam meknlerinde ve "teneke mahal-
leler" de (evlerin dış yüzeyleri tenekelerle kaplandığı için. O zamanlar gecekondular
kavramı bilinmiyordu) yaşıyordu.

Eserde geçen semt adları şunlardır:

Laleli, Yenikapı, Langa, Süleymaniye, Beyoğlu, Saraçhane, Aksaray, Mevlanakapı,
Kasımpaşa, Sütlüce, Eyüp, Üsküdar, Davutpaşa, Tophane, Sultanahmet, şişli, Vefa,
Tahmihane (Taksim kaşlasındaki askerlerin talim yeri olduğu için), Heybeliada.

Hamam Kültürü

Apartman dışındaki evlerde banyo bulunmazdı. Kimi evlerde gslhane denilen içi
Çinko kaplı yklkler bulunurdu. Dar olan bu meknlar abdest almak içindi.
Gslhanesi olmayan evlerde ise odanın ortasında leğen içinde yıkanılırdı. Bu
yıkama zorluğu yüzünden hamama gidenler çoğunlukta ydı. Ayrıca kadınların hiç
eğlencelerinin olmadığı o devirde hamam sefalarna çok önem verilirdi. Birkaç gün
ncesinden hazırlıklar başlardı. Gidecekler aralarında kumanya için iş bölümü
yaparlardı. Yalancı dolmalar, kuru köfteler, kaynamış yumurtalar, turşular, irmik hel-
vaları, Kadınların hamamdan çıktığı al al olmuş yanaklarından bilinirdi.

Kadın işleri

Ev kadınlarının ev içinde en önemli işlerinden biri bayramdan bayrama alınan deli-
nen çorapları yamamaktı. İyi ev kadınlığının göstergesi delinen çorapların örülmesi y-
dı. Dikiş dikerek, oya yaparak para kazanıyorlardı.

Kadın erkek ilişkileri

Kadın erkek arasındaki sevgiyi belirtmek ayıp sayılırdı. Özellikle erkeklige
yakışmayan bir işti. Kadın erkek birbirinden uzaktı. İnsanlık olarak ilişkileri söz konusu
değildi. Zorunlu olmadıkça kadınlar sokağa çıkmazdı. ıkmışlarsa da kocalarını
arkadan izlerlerdi. Erkek eve gelişini öksürerek belli ederdi.

Değer Yargıları

*Başkasından para istemek, arkadaşının yediğinden, içtiğinden imrenmek, hele de
tutturmak çok ayıptı.

*Yoksulluktan utanma vardı.

*Diğin altın kaplanması zenginlik belirtisiydi.

Sofra adabı

Yer sofrasına bağdaş kurulup oturulur, sofraya bezi yere kırıntı dökülmesin diye dizlere örtülürdü. Sininin ortasına konan tek bir sahandan (tabak) yemek yenirdi. Kimi evlere kaşık, çatal girseyse onlar kullanılır, girmediyse elle yemek yenirdi.

Kurufasulye çokça tüketilirdi. Ebegümece, salata için hindibağı, labada, kuzukulağı pişirilirdi. Devedikeninin sapları soyulur, içi yenirdi. Eğlence olarak ise kavun, karpuz çekirdekleri tüketilirdi.

K. Çocuk Oyunları

Oyunlar:

Oyunu; "bir veya birden fazla kişinin belli kurallar içerisinde zihni, bedeni ve ahlaki güçlerini geliştirmek amacıyla yaptıkları eğlence türü hareketler" olarak ifade edebiliriz. (Özhan, 1990:3)

Takım seçmek için iki tarafın kaptanları ayak yaparlar. Ayağı kazanan kaptan ilk oyuncuyu seçer takımına alır. Sonra öbürü bir oyuncu seçer.

*Çember çevirmek

*Zıp zıp

*Bilye (mile)-Cicoz

*Uçurtma

*Elbende

*Sobe

*Körebe

*Birdirbir: Oyuncuların bir bölümü arka arkaya dizilip, eğilirler. Diğerleri bu eğilenlerin üstünden atlar. Üste atlayanlar devrilirse kendileri alta yatar.

*Uzuneşek

*Kovalamaca

*Kaptan: Bir çeşit bilye oyunu. Bir karenin dört açısına yerde çukurlar açılır. Bir de ortaya çukur kazılır. İki çocuk bilyeyi parmaklarıyla nişanlayarak çukurlara sokmaya çalışır. Dört dış çukurdan sonra önce kim orta çukura bilyeyi sokarsa kaptan olur.

*Saklambaç

*Kaka Oyunu: Eski bir konserve kutusu yere çizilen bir dairenin içine konur. Taşa tutulur.

*Güzelleme: Ebe çocuklara arkasını dönüp yirmiye kadar sayar. Öbür çocuklar

heykel biçimi pozlar alırlar. Teke tek pozlar olduğu gibi grup halinde de olabilir. Ebe en çok hangi pozu beğenirse, o pozu alan çocuk ebe olur.

Oyuncak

*Tahtadan oyulmuş küçük deve.

L. Halk dansı

Çarliston

1925-1927 yıllarında Ülkemizde de yaygın olan bir dans türü.

Sonuç olarak; Aziz Nesin'in belleğinde kalmış anıları aracılığıyla bir dönem İstanbul folklorunun unsurlarını ortaya çıkarmaya çalıştık. Bu unsurların kimi değişen şartlar nedeniyle tamamen unutulmuş, geçmişte kalmış, kimi değişime uğrayarak farklı şekil almış, kimi ise hâlâ günümüzde de yaşamaya devam etmektedir.

Kültür, kişiden kişiye sürekli bir aktarım içinde olduğundan yaşayan, dinamik bir olgudur. Değişen yaşam şartları, hayattan beklentiler, gelişen teknoloji ile birlikte değişen iletişim araçları, kültürü tamamen etkileyen, değişmesine neden olan etkenlerdir.

Bilgisayar oyunları oynayan şimdiki çocuklarımız çember çevirmediği gibi, sokaklarda seyyar dişçilerimiz de bulunmamaktadır. Ama bunun yanında simitçimiz köşe başında, hayırdır inşallah duası dilimizdeki yerini korumaktadır.

KAYNAKÇA

- Boratav, Pertev Naili, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınevi, 6.Baskı, İstanbul,1992
- Boratav, Pertev Naili,100 Soruda Türk Folkloru, Gerçek Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul,1994
- Nesin, Aziz, Böyle Gelmiş Böyle Gitmez 1,Yol, Adam Yayınları, 7.Basım, İstanbul, 1996
- Nesin, Aziz, Böyle Gelmiş Böyle Gitmez 2, Yokuşun Başı, Adam Yayınları, 7.Basım, İstanbul,1998
- Nesin, Aziz, Böyle Gelmiş Böyle Gitmez 3, Yokuş Yuları, Adam Yayınları, 2.Basım, İstanbul,2000
- İygin, Hayrettin, Karagöz ve Kula Sanatımız, Ankara, 2000
- Ömek, Sedat Veyis, Türk Halk Bilimi, Türkiye İş Bankası Yayınları:18, Ankara,1976
- Özhan, Mevlüt, Çocuk Oyunlarımız, Kültür Bakanlığı Yayınları:142, Ankara1990

ÖZET

Aziz Nesin, Türk yazınının usta kalemi, üç ciltlik *Böyle Gelmiş Böyle Götmez* adlı eserinde anılan aracılığı ile 1915 yılından başlayıp, Cumhuriyet'in ilk yıllarına dek süren tarih aralığındaki İstanbul'un, sosyal yapısını çok ayrıntılı olarak gözler önüne seriyor. Folklorik bakış açısıyla inceleyeceğimiz eserde, inanışlardan, atasözüne, deyimlere, halk hekimliğinden, geleneklere, çocuk oyunlarından, hitap şekillerine kadar pek çok alt dalda veri bulunmaktadır.

Bu çalışma ile bir dönemin folklorik yapısının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaçla birlikte kültürün, dolayısıyla halk bilimin dinamik olduğu vurgulanmıştır. Her şeyde olan değişim kültürle de kendisini göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Aziz Nesin, İstanbul, anı, sosyal yaşam, folklor.

THAT'S HOW IT WAS BUT NOT HOW IT'S GOING TO BE

(Folkloric Elements in Aziz Nesin's Memoir)

ABSTRACT

Aziz Nesin, master writer of Turkish literature, brought out the social structure of Istanbul from 1915 to the first years of establishment of Republic, in his three-volume piece of work named "Böyle Gelmiş Böyle Götmez" (That's how it was but not how it's going to be) in detail.

In this work which I will discuss in terms of folklore, many sub-subjects were considered like beliefs, proverbs, idioms, folkloric medicine, traditions, child's plays and manner of addresses.

This study aims to display folkloric structure of a specific period of time. With this aim, it emphasizes the dynamism of culture and of folklore by doing so. Change in everything can also be traceable in culture.

Key Words: Aziz Nesin, Istanbul, memoir, social life, folklore.